N. IORGA

TUDOR VLADIMIRESCU

DRAMA în 5 ACTE

Colecția Ramuri

EDITURA
„RAMURI" S.A.
CRAIOVA

TUDOR VLADIMIRESCU

N. IORGA

TUDOR VLADIMIRESCU

DRAMĂ IN 5 ACTE

„RĂMURI"
SOCIET. ANONIMĂ
CRAIOVA

PERSOANELE:

Tudor Vladimirescu
Nicolae Glogoveanu
Jianu
Banul Ghica
Elenca Glogoveanu
Vistierul Dumitrachi
Samurcaș
Petrachi Poenaru
Brîncoveanu
Golescu
Filipescu Vulpe
Episcopul Ilarion
Căpitanul Iordachi
Baronul de Kirlian
Consulul Udrițchi
D-rul Starzer

Rasti
Dascălul Andronie
Bancherul Dumba
Studentul Eunomie
Levendachi
Ghiță Cujuiu
Preotul Hrisostom
Dragu
Miu
Zamfira
Un boier
Un străjer
Un pandur
Un slujitor
Un psalt
Un schimnic

Panduri, Boieri.

TUDOR VLADIMIRESCU

ACTUL I

Craiova.—Un salon boieresc.

SCENA I

Nicolae Glogoveanu, Jianu, Vistierul Dumitrachi, Samurcaș, dascălul Andronie, preotul Hrisostom, Tudor, alți boieri

SAMURCAȘ

Dădu Dumnezeu, arhonta, și ni-a venit ispravnic bun. Vom mai putea dăinui în liniște pe moșiile noastre, și drepturile care ni s'au răpit de țărănimea neliniștită, ni le vom lua înapoi.

JIANU

Care drepturi, frate?

SAMURCAȘ

Ale dumitale și ale mele. Acelea care ni s'au smuls de un rînd de ani, de ni-a scăzut averea, de ni s'a înjosit mîndria, cu care se ține această țară, de ni s'au pornit spre risipă casele odată îndestulate cu toate cele. Drepturile, pronomiile noastre, moștenite de noi din moși și strămoși, aflate de noi aici, socotite de noi ca sprijin în rosturile ce ni s'au dat pentru vrednicia noastră. Drepturile pe care voi, stîlpi al patridei, n'ați știut să le țineți sus, de am ajuns cu toții batjocura mojicilor și a lumii întregi.

JIANU

Toi nu înțeleg. Eu, Vornice, am ca și înnainte casa mea pe moșia mea, lîngă biserica unde mi-am pus în pămînt pe ai miei cari au murit. Din căsătorie mi s'au născut șapte copii.

VIST. DUMITRACHI

Să vă trăiască, boierule, să ajungă băieții la rang înnalt, fetele să se mărite la loc bun și bogat! Și să te ție mulți ani pe dumneata, părinte milostiv al slugilor dumitale toate, cu mine, săracul, în frunte!

JIANU

Vorbiam cu dumnealui. Știi, boieri sîntem cu toții, dar nu ne cunoaștem tot de la o vreme. Pe Glogoveanu-l știu de cînd strămoșul mieu mergea la luptă cu strămoșii lui pentru țara aceasta pe care toți o văd, dar puțini o simt. Pe tata dumisale Samurcaș l-am cunoscut de cînd a venit în țară, și multe vorbe de-ale noastre de baștină le-a învățat dela mine. Pe dumneata, nu că vreau să te jignesc, dar te-am văzut pe lîngă prea multe uși dușmane ca să mă bucur că acuma ai voi s'o păzești pe a mea.

(Dumitrachi vrea să răspundă.)

Și atîta deocamdată. Eu ziceam că din trupul mieu am șapte copii. Dar sufletul mieu de creștin și patriot e dator cu dragoste la cinci mii de țerani, pe zece moșii. Eu îi botez, eu îi cunun, eu îi pomenesc la moarte. Din ostenelile lor mă hrănesc eu și casa mea, și n'am văzut pănă acuma nimic la acești oameni buni care să nu se cheme recunoștință și omenie.

(Tudor vrea să vorbească.)

GLOGOVEANU

Lasă, Tudore, să vorbească întîiu cari sînt mai bătrîni ai noștri și mai mari ai tăi. Dumnealui Jianu știe ce este inima ta. Răspuns ar avea să deie Vistierul. Noi sîntem de casă și ascultăm.

SAMURCAȘ

Vistierul spune ce poftește. N'am mai văzut o țară ca asta. Toate merg de-a 'ndoasele aici. La Împărăție știe fie-

cine ce i se îngăduie. Când vede Turcul, creştinul nostru cade în genunchi. Cel din prostime se uită cu smerenie la dregători. Dregătorii se au unul cu altul după rangul fiecăruia. Iar la un semn al Împăratului nu e cap care să se ţie între umeri. Aici e din potrivă. De Vodă, pentru că unii zic că e străin, îşi rîde oricare. Toată lumea se ţine numai de pîri. Stambulul n'are de lucru decît tot cu jălbile proaste care se îmbulzesc de aici. Iar, de cînd cu burzăluielile porcarilor sîrbi de peste Dunăre, orice ţeran crede că a lui e ţara pentru care e chemat să-şi facă datoria de muncitor şi atîta...

TUDOR

Mă iertaţi, eu i-aş spune o vorbă dumnealui...

GLOGOVEANU

În casa mea, nu. Eu îmi apăr pe aceia cari stau supt acoperemîntul ei, şi, cînd o să trebuiască şi pentru tine, n'oiu lipsi. Deocamdată să aflu întâiu dela dumnealui ce vrea dela mine ca ispravnic.

GLASURI

Ce vreau mai mulţi... Ce vrem cu toţii... Ce vrea boierimea de care te ţii...

GLOGOVEANU

Să vedem. Cu cele de cuviinţă sînt gata oricui. Dar numai cu acelea.

GLASURI

Ba cu orice către boieri, căci însuţi eşti boier.

GLOGOVEANU

Vă înţeleg pe toţi, dar vreau să aud numai pe unul.

SAMURCAŞ

Ţi-o spun, ispravnice, toţi aceşti fraţi ai tăi, cu cari ai coilărit, cu cari te-ai ridicat în ranguri, învrednicindu-te a fi înte dregătorii Vlahiei. Tagma boierească se pierde dacă mâcul prinde nas. Birurile nu le mai plătesc la Vistierie, dar

țara se mai poate ajuta și cu altceva decît dajdea țeranilor noștri. Noi însă ce facem cînd dijma n'o dau, cînd la muncă nu se adună? Cu ce ni ținem ipolipsul și ighemoniconul? Cu ce ni plătim datoriile? Căci, știi și dumneata, slujba e cu bani.

CLOGOVEANU

Eu n'am cerut-o.

SAMURCAȘ

O fi cineva care o fi pus o vorbă pe lîngă Măria Sa. Dar noi pentru tot ce am avut pănă acuma, am plătit. Am plătit cu bani grei, luați dela zarafi, cari-i cer înnapoi cu dobînda pe care o știi... De gura lor nu mă stăvesc... Nu-i pot goni dela ușile mele... Sînt față boierească, și am rușine... Negoț de porci nu fac ca alții, că nu mă îngăduie neamul... Copii de crescut am și eu. Strînge-i în chingi, boierule, pe mocofani... Sînt destule nasuri în Vlahia: nu e nevoie să se lungească și ale vitelor cîmpului... Adună-ți ciocoii și trimite-i în sate... Pune din nou pe grumazurile dîrze jugul... Altfel nu arăm, boierule, nu arăm (îi pune mîna pe spate). Nu arăm! Și cine ți-a spus de filantropie, acela n'a înțeles că fiecare neam își are rostul lui și că lefteria și-a mîncat-o Romînul de mult

TUDOR

Eu nu-l las să vorbească așa!

DASC. ANDRONIE

Nu te pripi cu vorba. Slugerule, nu te pripi... Dumneaui e boier mare, din părinți buni...

TUDOR

Părinții miei să-i lași, dascăle! N'au lins pragul nimăui ca să culeagă cu limba fărmăturile aruncate cînilor...

DASC. ANDRONIE

Eu ți-am zis fără mînie, căci mînia este patimă, și patima tulbură mintea omului. Mînia e boală, dragă Slugere, boală rea, vecină cu nebunia.

(Tudor se mişcă.) Ţine-l în loc pe omul dumitale, ispravnice. Eu n'am venit la dumnealui, ci la dumneata. În cuprinsul casei dumitale dacă sare cineva la mine, dumneata mă aperi. Şi, ca să scurtez, căci văd eu că aici e casă cu primejdie....

PR. HRISOSTOM

Cu primejdie..., şi noi ne ducem. Mulţămim pentru aşa primire. Boieri ca dumnealor erau vrednici de altă cinste. Aici bate vînt rău, împotriva învăţăturilor duhovniceşti, duh franţozesc de răscoală. Pe vremea bătrînului nu era aşa. El ştia că sîntem toţi fiii lui Dumnezeu, dar nu ne-am născut odată şi că voia cea de sus cere ca sluga să n'aibă glas înnaintea stăpînului.

DASC. ANDRONIE

Aristotele, filosoful cel mare, zice tot aşa... Om şi om, dar toţi după categorii. Dela evghenis până la mojic, dela filosof până la omul cel prost şi fără învăţătură...

SAMURCAŞ

Aici nu e loc pentru noi. Mîne o să ştie şi Banul. Dacă el ne dă pe aşa mîni, Domnul o va şti şi el. Scriem şi la Ţarigrad că aici fierbe ceva, aici se uneltesc răscoale, aici se face epanàstasis, se dă foc ţerii.. Dumneata ispravnice, asmuţi la noi guri rele... Uitaţi-vă cu ce ochi se uită la noi ipochimenul dumitale... Uitaţi-vă, boieri...

GLASURI

Ne-am uitat, îl vedem... Ne-am săturat de trufia ciocoiului...

TUDOR (indignat, apăsînd)

Ciocoiu te chemi, nu după ce eşti, ci după cum ai ajuns. Deci nu mi se cuvine mie acest cuvînt....

DASCĂLUL

Ni se cuvine nouă, aşa-i? Mie, dascăl domnesc... Părintelui, pe care l-a crescut Patriarhul... Boierimii aici de faţă, până la cel mai înnalt în rang....

GLASURI

Aferim, Glogovene!... Ne-om mai vedea cînd ţi'i curăţi casa, cînd ţi'i lega pe cine ne latră.

TUDOR

Eu nu latru, dar, dacă sînt vrednic a mi se spune cîne, nu scormonesc în gunoiul nimănui, ci apăr cu credinţă casa unde m'am hrănit.

SAMURCAŞ

Stăpîn şi cîne, noi vă lăsăm, dar batjocura ce ni s'a făcut, s'o ştii, arhonta, nu va rămînea nepedepsită... Sîntem mai aproape de Domnie....

SCENA II

Jianu, Glogoveanu, Tudor

JIANU

(Iea de-o-parte pe Glogoveanu.) Pe mine mă ştii, Nicolae... Eu îţi sînt prieten... Iar, despre păreri, poate nu este om de vrîsta mea care să ţie mai mult cu sărmanul... N'am luat piei de pe spinarea nimănui, şi pe Grecii ăştia toţi, boieri de pripas, popi de sărindare şi dascăli de vorbe late, îi am cum îi ai tu... Aş vrea să scăpăm de dînşii... Cu ţeranii ne înţelegem: tot un suflet, numai îmbrăcat altfel... Dar îmbrăcăminte cu îmbrăcăminte, işlic cu işlic nu se înţeleg, dacă e alt suflet... Este ceva sălbatec şi lacom într'înşii... Mi-e scîrbă de ei şi mi-i frică... Parcă-mi văd nepoţii cărînd apă la dînşii şi curăţindu-se pe mintean de noroiul caleştilor lor.

Să nu-i asculţi! Fie-ţi milă de fratele tău cel mic şi nenorocit. Nu-i cere mai mult decît datoria lui... Dacă li trebuie robi Răsăritenilor acestora, să-şi aducă rudele lor de acasă... Răspundem cu toţii înnaintea lui Dumnezeu, şi mult pot înnaintea lui rugăciunile şi blăstămele unora ca aceştia... Şi, dacă te-or răpune, ce-i? Nu te-a născut tată-tău ca să descalţi de papuci pe toate liftele aduse de vînt aice, pe moşia noastră. Dar, vezi..., zi-i lui Tudor să ne lase.

(Glogoveanu face un semn; Tudor iese.)

Băiatul ăsta nu-mi place mie.

GLOGOVEANU

Am crescut împreună. Fecior de țeran, a dovedit, ți-o spun fără părere de rău, mai multă pricepere decît mine. Cu sfatul lui mă țin, după gîndul lui mă îndrept, în inima lui mă încred. Îmi este ca un frate...

JIANU

Veți fi având între voi ce știți, și eu nu zic altfel decît ce ai spus. E un om isteț, se vede... Și mîndru. Mai mîndru, nu decît fiul părinților cari l-au născut, dar decît tine, decît mine, decît noi toți... Parcă ar fi neam de Domn, așa se uită și așa vorbește... Nu, nu, eu sînt om bătrîn și mă pricep... În el fierbe ceva. Un lucru mare fierbe într'însul. E foc în inima lui, foc ascuns, dar straşnic... Vezi să nu te arzi... Să nu zici că nu ți-am spus....

GLOGOVEANU

Ce să fac, boierule? Ce-mi cei?

JIANU

Să fiți prieteni, frați, cum vrei să zici, dar mai de departe. Facă el ce vrea, dar pe sama lui... Nu pe a ta, nu pe a mea, nu pe a noastră... Că, uite, noi, jienii, avem așa o presimțire despre oameni. Cînd a venit Hangerliul Domn, eu, de cum l-am văzut, m'am cutremurat. Era și el un om ca oricare, dar eu i-am cetit soarta în față... Mergea spre moarte, spre moarte cumplită... Avea în față un semn tainic și grozav. Ce-or face oameni ca aceștia, nu scapă de ursita lor... Și Tudor e dintre dînșii... Îl paște ceva din urmă, ceva care nu se poate împăca, ferit-a Sfîntul, cu nimic pe lume... Ăsta o să ridice sabie, și va peri de sabie... I-i scris în ochi.. Cum n'ai simțit niciodată? Ce ochi grozavi!

GLOGOVEANU

Să caut, să-i vorbesc.... Să încerc... Ce greu îmi vine!

JIANU

Ai să te înțelegi cu dînsul... Iea-l încet, cu dragoste... Vorbește-i pe departe... Atît se cere: să înțeleagă că i-ai prins taina.. Se duce singur... Și face bine: și pentru tine și pentru el... Lui îi trebuie să fie singur... Aceasta-i osînda lui... Mă închin dumitale. Ne-om mai vedea.

GLOGOVEANU

Dacă ai dreptate, atunci îți mulțămesc.

JIANU

Ba încă ce dreptate... Om trăi și om vedea (iese).

SCENA III

Glogoveanu, Tudor, Un slujitor

GLOGOVEANU

Să poftească Slugerul.

SLUJITORUL

Și dumnealui mi-a spus că are o vorbă.

GLOGOVEANU

Unde e?

SLUJITORUL

În cămara de alături. Scrie ceva.

GLOGOVEANU

Să poftească. Să-l fi luminat Dumnezeu că mă poate scăpa din chinul ce mi l-a dat fără voia lui?

(Tudor intră.)

...Tudore, ce zi rea pentru noi!

TUDOR

Nu-s rele zilele care lămuresc, ci numai cele care încurcă. Și astăzi s'au lămurit multe.

GLOGOVEANU

S'a lămurit mai presus de toate cît îmi eşti de drag pentru sufletul mare ce ai în tine. Cum aş vrea să mă rup şi eu din tot ce am moştenit, din tot ce mi-a adăugit viaţa şi să fiu ca tine: săgeată slobodă mergînd drept spre ţintă!

TUDOR

Săgeată, da... Şi dacă se frînge, loveşte... S'a dus din arc, şi niciodată nu se mai întoarce într'însul. E frumos la noi acasă, boierule şi frate Nicolae. Mi-am închipuit de multe ori că este loc aicea pentru mine până la sfîrşit. Mamă-mea era o femeie slabă: am dela dînsa duioşii de astea proaste... Dar mă scutur, şi mă îndrept.

GLOGOVEANU

Te-ai supărat. Iartă-mă de ce ţi s'a spus... Păcat că erai de faţă cînd au venit oamenii aceia... Aşa li-i firea... Dacă ar avea toţi o fire ca a mea măcar... Dar ăştia sînt, între ăştia trăiesc... E o osîndă, ştiu... Dar ce pot eu să fac!

TUDOR

Să-ţi iei lumea în cap ca mine, de sigur că nu. E drum greu... Duşman ţi-aş fi de te-aş lua... Dar eu mă duc, să ştii...

GLOGOVEANU

Te duci tu de la mine? Pe cît timp şi unde, şi mai ales de ce?

TUDOR

De ce? Ca să nu văd... Ca să nu aud... Ca să nu rabd... (apăsat) Ca să nu fiu adus a vărsa sînge în casa ta...

GLOGOVEANU

Tudore! Ce vorbe sînt astea?

TUDOR

Ce vorbe! Dar omul are vorbe care nu sînt ale lui... Fapte care nu sînt ale lui!... Are un rost care trebuie să fie, orice s'ar întîmpla...

GLOGOVEANU

Rostul tău l-am simțit de mult... Nu ți-am spus, dar l-am simțit... M'am închinat rostului tău, de și mi-e frică să-l spun care este.

TUDOR

Nu-l pot spune nici eu... Dar ce nevoie am să-l spun?... Cînd va veni ceasul, eu voiu fi acolo. Și atîta. Că nu mi-o cere nimeni să nu fac ce știu că pot. Am fost la Sîrbi, o știi. Am trăit acolo cîteva luni, mai mari decît o viață. Am vărsat sînge... Ce pricepeți voi cari nu l-ați vărsat? Să iei viața unui om fiindcă ești încredințat că trebuie... Din clipa aceia ai pus viața ta însăți la picioarele dătătorului de vieți... De atunci nu mai este a mea... Mi-o cere, i-o dau. Și sabia n'am frînt-o. Eu am ucis, și știu că voiu mai ucide.

GLOGOVEANU

Să nu te audă....

TUDOR

Stăteam într'o sară în tabăra lor. Ștersesem sabia de iarbă. Nu-mi părea rău. Turcii aceia călcau în picioare o țară, un neam.... Și strămoșii lor așa făcuseră. Prea multe păcate, se cerea ispășirea.... Și Sîrbii cîntau o doină de-a lor, aspră, tare, rea... Eu m'am gîndit atuncea de ce nu pot să cînte așa și ai noștri.... Ai noștri liberi și ei, Nicolae!

GLOGOVEANU

Taci, mă tem... Tu ai vlaga părinților tăi... La noi, boierii, s'a măcinat de mult... Lasă-mă să închid ochii, să nu văd... Și zi, te duci? Te duci numai decît? Lași casa asta? Cămăruța ta? Sfintele icoane? Și tot ce te leagă de lucruri și de oameni?

TUDOR

Trebuie. M'a luminat ziua aceasta. Să știi că Dumnezeu i-a trimes pe ăștia. Au osîndit o țagmă întreagă. Să mă ajute Dumnezeu!

GLOGOVEANU

Mă doare, dar nu te ţin. Eşti tu om să te ţie cineva? Dar dă-mi voie să te rog de ceva, dă-mi voie să-ţi cer o îndatorire. Şi dă-mi voie să-ţi dau pentru vechiul acoperiş pe care-l laşi, alt acoperiş.

TUDOR

Spune.

GLOGOVEANU

Tudore, du-te la Viena. Nevasta mea e acolo, bolnavă. Ştii ce grijă-i port. Socru-mieu a încurcat toate. Nemţii de acolo îi pradă pe amîndoi... Tu ştii legile...

TUDOR

(Foarte mişcat.) Eu să merg acolo? Dar dacă nu e în drumul mieu? (După o luptă cu sine.) Dacă-mi împiedec drumul?

GLOGOVEANU

Tu ştii cum te socoate Elenca... Faci o faptă bună... Poţi scăpa un om de la moarte, un om la care ţii...

TUDOR

Da. (revine răpede.) Ţin ca la toi ce cuprinde această casă binecuvîntată... Ţin ca la dumneata. Ţin mai mult decît la mine. Mai puţin numai decît la datoria mea. Vrei să zăbovesc? O fac. În puterea tuturor amintirilor care mă năpădesc astăzi, voiu şti să-ţi rămîn prieten.

GLOGOVEANU

Îţi mulţămesc, Tudore.

TUDOR

(Pentru sine.) Şi poate că nu ştii nici cît să-mi mulţămeşti... Şi nici pentru ce!

Plec cu cea d'intăiu poştă. Şi poate ne-om mai vedea.

ACTUL II

SCENA I

La Viena, în casa Banului C. Ghica

Banul Ghica, fiica sa *Elenca Glogoveanu*, *Baronul de Kirlian*, *dr. Starzer*, *căpitanul Iordachi*, *Tudor*.

Se joacă cărți la masă. La alta, înnaintea cafelelor, cei de mai sus vorbesc politică. Elenca Glogoveanu, foarte slabă, pe o sofa.

BAN. GHICA

Ai fost la cafenea, doftore, ce veşti? Congresul merge?

Dr. STARZER

Merge cum n'am fi crezut. Biruinţa Împăratului nostru dă roade pentru toată lumea. Europa se aşează pe temelii nouă. Legalitatea îşi iea drepturile călcate în picioare de revoluţionari. O să ni putem căuta iarăşi de meserie, de negoţ, de carte. Ne-a ajutat Dumnezeu să vedem răsturnarea pentru totdeauna a tiranului Bonaparte. Viena, care a suferit aşa de mult de pe urma lui, are acum mulţămirea că în cuprinsul ei se împarte moştenirea uriaşului zdrobit....

BAN. GHICA

Să-i dea D-zeu tot binele oraşului acestuia primitor! De cînd am ajuns aici, parcă sînt altul. Nu mă mai trezesc în fiecare zi cu groaza că un Domn nou va aduce prigoniri împotriva mea şi a familiei mele, nici că o nouă haită de cîrjalii a trecut Dunărea jăfuind satele şi ameninţînd oraşele înseşi supuse Împărăţiei.

ELENCA

Plăcut oraş! Ce lume veselă, şi bună! Cîtă iubire faţă de noi! (Intinzînd mîna către tatăl său.) Mergem, tată, la Prater?

E atîta vreme de cînd nu mă laşi să ies! Şi eu n'am şeptezeci de ani în spate! Şi nici fetiţă nu sînt! Aud că un violonist mare dă concerte în Casino.... Şi toată lumea se adună la comedie în Teatrul cel mare.... Vin împăraţii, regii, prinţii, generalii cei mari.... E acolo toată Curtea.... Şi lumină şi veselie.... Aici la tine, tată, mi-e urît.... Ştii tu? Numai de urîtul tău sînt bolnavă. (Ghica vrea să vorbească, medicul îl opreşte.) Mă înnăbuş de căldură şi tuşesc de fum.... Cafeaua voastră îmi iea somnul numai de-o văd.... Lasă păsărica să zboare, tată.... Nu moare dintr'atît....

Dr. STARZER

Aşa, aşa! Veselia e bună. N'avem leac mai sigur decît dînsa. E sănătate şi chezăşie de viaţă lungă.... Să rîdă toţi! Şi bărbaţii bătrîni ca Banul—ce stai crunt, prietene?—, şi cei tineri, ca băiatul ăsta (arată către Tudor), care stă întunecat şi mut ca o statuie a ameninţării, şi femeile... Cele aşa de frumoase ca dumneaei cu atît mai mult.

ELENCA

Atunci, doctore, mă pot duce?

D-r. STARZER

Nu mă luaţi răpede... Eu sînt doctor şi om în vrîstă... Mă tulbur... Bucuria e bună, dar trebuie şi răbdare... Afară a nins şi bate vînt aspru de Dunăre; n'aveţi deprinderea....

CATINCA

Parcă la noi, doctore....

D-r. STARZER

Ce ştiu eu? La voi sînt butce închise... Sînt.... În sfîrşit sînt multe lucruri care lipsesc aici... Să aşteptăm, să aşteptăm.. Nu aşa mult... Uite, cînd vei vedea că se înverzeşte parcul şi că plesnesc mugurii castanului dela fereastră..

ELENCA

(tuşind.) Eşti rău, doctore....

BAN. GHICA

Tot aşa de rău ca şi noi toţi cari te iubim.... Ca şi mine, ca şi baronul (Kirlian se înclină solemn), ca şi băieţii ăştia, ca şi dumnealui Tudor... Nu e aşa, Tudore, că nu-i vreme de primblat?

TUDOR

Nici de primblat, nici de trăit... Măcar aşa cum trăim acuma... Nu zic de dumnealor, cari au de ce să fie mulţămiţi, ci de noi, de d-ta, Bane, cu năcazul d-tale, de dumneaei... (se opreşte îndelung).

ELENCA

(Naiv.) Aşa e? Ce viaţă! Nu, Tudore?

TUDOR

De dumneaei —pe care să ni-o deie (se îndreaptă), să ni-o ţie Dumnezeu sănătoasă, de cei de acasă toţi, prada vrăjmăşiei cui vrea numai să-i calce şi să-i despoaie.

(Soseşte studentul Eunomie.)

SCENA II.

Aceiaşi, studentul Eunomie, bancherul Dumba.

BAN. GHICA

Hehe! Mai iaca un tînăr.... Ce veste, logofete? Ai mîntuit astăzi la Panepistimion?

STARZER

Cine a făcut lecţie la Universitate?

EUNOMIE

Profesorul Walter... Despre afecţiile nervoase în convalescenţă. Dar avem ceva mai important, patrone al mieu, boierule... În congres s'a vorbit de Împărăţia turcească...

(Toţi trag scaunele lîngă acela pe care Banul pofteşte pe tînăr.)

KIRLIAN

Cine ţi-a spus? Ai ceva scris?

EUNOMIE

Am gazeta grecească. Iată ce spune: „Slăviţii monarhi au luat în cercetare şi soarta creştinilor din Împărăţia prea-

înnălțatului Sultan, cercetînd tratatele de până acum, și se prevăd hotărîri însemnate, care să li asigure un traiu potrivit cu ideile filantropice de care sînt însuflețiți arbitrii Europei..."

KIRLIAN

Zile mari se gătesc, boieri dumneavoastră. Dacă s'au amestecat monarhii, apoi să știți că hotărăște Austria. Turcii o să fie puși supt controlă... Internunțiul o să supravegheze împlinirea legăturilor celor vechi... Se trezește Helada, simpatrioților... Învie fenixul... Îngerul Domnului o să zboare spre turnul Sfintei Sofii... Lucru mare, lucru mare... (bate din palme). Să meargă cineva acasă și să spuie Țiganului că slugile au două ocă de vin la masă, fiindcă în sara asta am avut o mare bucurie.

BAN. GHICA

Te vezi, Kirliane, tălmaciu la Constantinopol, secretar pe lîngă Internunciu, om mare... Faci episcopi și recomanzi Domni, ei? Și mai pui la loc din cheltuiala abonamentelor la gazetă și tipăririi cărților pentru nație...

Dar, vezi, n'o să fie așa. Mai stai la Viena, odată ce, de cînd te-ai făcut baron, nu-ți place Țara-Românească.... Cine a poruncit la Țarigrad va mai porunci... Rusia, sfînta Rusie, maica noastră ortodoxă, protectrița noastră cea făcătoare de bine, din zilele Împărătesei Ecaterina până la minunatul Împărat Alexandru cel de acum, să trăiască întru mulți ani. (Se ridică și pune mîna la frunte.) De acolo e nădejdea, boierilor. Supt aripa vulturului răsăritean este odihna noastră, și numai acolo... Să avem numai răbdare și credință... Vin vremi mai bune... Pronomiile s'or întări... Autonomia din Moldova și din Valahia s'o întinde și asupra celorlalți de o credință... Bun e Dumnezeu!

EUNOMIE

Și numai atîta, patrone, numai atîta?

ELENCA

Nu vă certați... V'am spus să nu vă certați... Politica voastră e ca fumul de ciubuc (tușește). Elefterie, spudee, elef-

terie... De ce pentru ţeri, de ce pentru naţii şi pentru mine, dela Dumnezeu şi dela oameni, de ce nu? Ori este numai o robie pe pământ?

EUNOMIE

(Merge de-i sărută mîna.) Nu, coconiţă, toţi să fie liberi... Şi d-ta pentru concert şi pentru teatru, pentru primblare în Prater, pentru un drum mare şi frumos în Italia...

ELENCA

O da, în Italia Corinei şi a lui Osvald, în Italia portocalelor... Şi n'a cetit nimeni „Corina"... Ăştia fac politică... Şi Tudor are altă treabă... Aici nu poţi răsufla nici cu trupul, nici cu sufletul....

EUNOMIE

(Spre boieri.) Hellada, simpatrioţilor, căci simpatriot ni este şi Banul, după strămoşi, după naştere, după limba ce-o vorbim, după suflet...

BAN. GHICA

De sigur, de sigur... Vlahia e un pământ: Hellada, Hellada e ţara; Vlahii sînt un norod, poporul sînt Elinii... Cine nu e Elin, e ţeran.

(Întră Dumba.)

EUNOMIE

Iată şi dumnealui bancherul.... Vorbiam—iertaţi-mi vrîsta, căci asta e vreme de tineri!—,vorbiam de neamul nostru care se ridică, trebuie să se ridice! Duhul lui Rhigas a trecut în noi, al lui Rhigas cel închis, bătut, mucenicit,—după ce Austria-l vînduse — da, Austria—şi nu-l ştiuse Rusia, Rusia d-taie, Bane. Duhul lui ne chiamă, nu la Iaşi, la Bucureşti, ci la Atena, la Lacedemona, la cetatea împărătească, la Constantinopolul dreptului nostru neatins. N'auziţi strigarea, imnul sfînt al martirului: Devte, pedes ton Ellinon, „Copii ai Elinilor, ridicaţi-vă"? (Toţi se ridică în picioare.)

DUMBA

Tînărul are dreptate... Se schimbă toate... Din ruinele trecutului creşte iarbă... Iarbă înfloritâ din măduva morţilor... Pricepem şi noi, negustorii... Iată, am cetit dăunăzi o carte în graiul nostru de acasă, în dialectul nostru vlah... Roja ni spune de Romani, de slava care a fost, de mărirea care ne aşteaptă, şi pe cei mici dintre creştinii de lege răsăriteană.. Dumnezeu mută hotarele şi trezeşte sufletele... E lucru mare, mai presus de voinţa şi de puterea oamenilor....

KIRLIAN

Ce Vlahi de colo şi Vlahi de colo!... Elini, Elini cu toţii politiceşte... Aşa a fost pe vremea cea mai veche... Aşa sîntem şi aşa vom fi; altfel la ce capăt ajungem? Rămînem. supt Turci cum am fost... Şi e păcat să pierdem prilejul, solia din ceruri!

ELENCA

Tată, mi-e somn! Dumnealor nu ştiu decît să se certe. Mi-e somn şi mi-e greu! N'am şi eu un suflet de om să mă înţeleagă... Ucideţi-vă aiurea; pe mine lăsaţi-mă în pace: sînt o biată femeie, şi sînt bolnavă!

(Rizînd.) V'am supărat? Sărut mînile, taică! Iertaţi-mă, boieri, Nu vi se pare că aţi întîrziat?... Şi aşa congresului i-om putea spune mîne ce dorim... Nu se hotărăşte nimic până atunci....

BAN. GHICA

Mă rog şi eu de sinhorisis, arhondes... Fata e zarifă....

Dr. STARZER

Aşa zarifă, nu... De ce-o speriaţi? Dar politica e lucru de bărbaţi... Şi dumisale-i face rău. Mai ales că nu facem aici revoluţia... Nu e aşa, tinere? (către Tudor).

TUDOR

Sigur că nu. Şi nici pentru aceia, ci fiecare pentru durerea lui.

CATINCA

(Alintată.) Şi nici pentru aceia, Tudore. De ce sînteţi răi? De ce eşti rău? Durerea e de la Dumnezeu şi mîngîierea tot dela dînsul. Altfel aş mai trăi eu dacă n'aş aştepta-o? (tuşeşte îşi şterge ochii, pleacă).

BAN. GHICA

Bună seara, boieri. Vedeţi, asta e bucuria mea. Mă duc după dînsa. Tudore, petrece oaspeţii. Şi pe dumnealui Iordachi, care a făcut bine că a tăcut, măcar n'a supărat pe nimeni (boierii iese).

SCENA III

Tudor, Iordachi

IORDACHI

Slugere, aş vrea să-ţi spun o vorbă.

TUDOR

Vre-o ştire din ţară! Am auzit că mi-au ars Turcii căsuţa şi mi-au prădat moşia... Atîta mai bine! Sînt încă mai slobod....

IORDACHI

Slobod, pentru ce?

TUDOR

Pentru ce mi-e lăsat să fiu... Ei! Bate el ceasul, şi omul care are ceva de îndeplinit trebuie să fie gata...

IORDACHI

E bine de noi că nu ne ţine nimic pe lume... Eu am şi uitat de locul unde m'am născut... Părinţii, ierte-i D-zeu, nici nu ştiu cînd şi unde au murit... Casa mea e oastea mea. Suflet de femeie nu s'a lipit de mine. Sluga Dumnealui ieri, sluga neamului mîne... Pun pe alţii în gura puştii, şi'n gura puştii altora sînt eu! Aşa e frumoasă viaţa... şi d-ta tot aşa, Slugere!

TUDOR

Ce mă leagă de viaţă de ce s'o spun? Mai ales că nici nu mă leagă multă vreme... Ei, ce grozav lucru, căpitane,

e să vezi murind o făptură frumoasă a lui Dumnezeu, o pasăre albă cu graiu dulce... De ce-şi rîde Dumnezeu de tinereţele ei?

IORDACHI

Cucoana Glogoveanca?

TUDOR

Da. Dar ce te priveşte pe d-ta? Nici pe mine nu trebuie să mă privească. Eu sînt om slobod, căpitane.

IORDACHI

Să fim atuncea fraţi pentru ideie!

TUDOR

Care ideie şi cum să fim fraţi: d-ta de unde eşti, eu de unde sînt, şi fiecare pe drumul lui!

IORDACHI

Şi eu sînt Vlah, de departe din Olimp... Ce e Tismana voastră pe lîngă mănăstirile noastre din stînci, sus, de te suie cu hîrzobul? Dar nu mă simt de acolo şi nu mă simt nici de aici. Eu sînt al ideii.

TUDOR

Ce ideie? Ca astea din gazetele nemţeşti? Ca ideia Franţujilor învinşi?

IORDACHI

Ideia pentru care am jurat şi de care odată în viaţă nu mă despart. Ideia că Împărăţia creştină trebuie făcută la loc, unde a fost, cîtă a fost, cum a fost, pentru toţi creştinii de lege dreaptă. Şi că trebuie să facem aceasta cu arma.

TUDOR

Dar eu nu sînt Grec... Ce am eu cu Grecii?... Dar eu de Greci mă împiedec.

IORDACHI

Nu de Greci, te înşeli, ci de boieri. Cu boierii turci s'a bătut Caragheorghe, cu boierii greci vrei să te baţi tu... Dar

de ce nu şi cu boierii romîni?... Au nu eşti şi tu omul norodului care sufere?

TUDOR

Ba da. Asta sînt, şi atîta sînt.

IORDACHI

Apoi asta s'o facem. Să desrobim poporul... Să-l ridicăm în picioare... Pe urmă el şi-o alege ce vrea. Ori nu-l crezi în stare s'o facă?... Nu te uiţi la Sîrbi? Ce, adecă mintea lui Caragheorghe-i îndreaptă? Cine e Caragheorghe? Ce pricepe şi ce poate Caragheorghe? Poate Duhul lui Dumnezeu coborît în oameni. Dar oamenii trebuie să stea drepţi înnaintea lui ca să-l primească.

TUDOR

Înţeleg şi vreau. Vreau şi eu. Mi-oiu face datoria, căci eu nu slujesc nimănuia, şi n'am simbrie dela nimeni. Pe urmă facă-se voia celui din cer!

IORDACHI

Dar trebuie să te legi cu dînsul prin jurămînt.

TUDOR

Eu de cînd sînt n'am jurat nimănui. Am fost omul voii mele slobode. Poporului mieu i-aş jura, dar în mîna cui? Care e Domnul săracilor noştri?

IORDACHI

Aceia s'o vedea pe urmă. Cine ştie? Adecă numai Sîrbii să găsească un gospodar? Deocamdată avem un Împărat.

TUDOR

Care Împărat?

IORDACHI

Nu cel care trebuie să fie în Scaunul lui, la Ţarigrad. Şi care vine, vine iute... Numai ce te'i trezi cu dînsul. Deocamdată e altul: unul mare, necunoscut, atotputernic.

TUDOR

Cel rusesc?

IORDACHI

Căruia te-ai îndatorat ca ostaș. Nu știu. Poate el, poate altul. Să-i zicem arhi, căpetenie. Și i-am jurat lui toți. Jură-i tu acum. Scapi poporul tău, pricepi? Faci oameni din neoameni, domni din robi. Vrei? Eu plec mîne. Nu mă întreba unde. Dar să nu-ți pară rău că nu m'ai ascultat.

TUDOR

Un cuvînt de ostaș îți ajunge?

IORDACHI

De la tine da. Nu-mi trebuie biserică și preot. Ci te întreb pe tine: Slugere Teodor Vladimirescu, locotenent în oastea Măriei Sale Țarului, te crezi întrat în legătura celor ce luptă pănă la capăt pentrû sfînta cruce și desrobirea poporului creștin, gata pănă la moarte?

TUDOR

Ce pierd eu făgăduind? Ce-mi plătește viața? (hotărît.) Făgăduiesc.

IORDACHI

Într'un ceas bun, frate Tudore! Căci frați sîntem. Să n'o uiți! (își string mîna).

ACTUL III

SCENA I

Mitocul episcopiei de Argeș în București. O masă întinsă.

Episcopul Ilarion, Tudor

EPISCOPUL

Așa, Slugere... Cu hîrtii zvîrlite supt porțile boierilor și cu stihuri grecești împotriva lui Vodă, săracul, nu se schimbă lumea... Și lumea trebuie să se schimbe... Nu vezi tu că am încremenit toți ca morții din morminte?... Ție ți se pare că trăiești, și mie, și boierilor, și lui Suțu săracul, care era mort cu douăzeci de ani înnainte de a se pune în pat, unde moartea nu venia să-l caute fiindcă puția a hoit, și morții nu-i place să-i iea înnainte cineva... Ba-i plac une ori oamenii proaspeți... Voinici, tineri, plini de vlagă, frumoși și dîrji ca tine, Tudorel...

TUDOR

Cu dînsa nu m'oiu certa niciodată. Nu ne-am întîlnit încă, dar eu am căutat-o multă vreme... Ei, pe drumul la dînsa se găsesc lucrurile cele bune și tari....

EPISCOPUL

Mie nu-mi trebuie așa musafir... Măcar că am, ca Vlădică, locul asigurat în Raiu... Nu te poftesc și pe tine, căci nu ne-or lăsa să trecem amîndoi... Și apoi poate nu-i mai bine decît aici, după o masă ca asta, măcar cum m'am înfruptat eu de la dînsa... M'am rugat destul pe pămînt ca să mi se ierte canonul în ceruri... Dar aici vreau să trăiesc, și pentru asta mă supără toți morții ăștia cari umblă, toate umbrele care-mi întunecă voia bună... Ci mișcați-vă odată, fireați ai dracului... Nu vedeți voi ce e de jur împrejur?... A întrat

Satana în oameni... Trebuie să-l fi trimis Dumnezeu, căci altfel n'ar zburda atîta... Că Dumnezeu e mare, şi nu se mişcă fără dînsul o codiţă de drac... Mişcaţi şi voi....

TUDOR

Cînd o veni vremea, n'om lipsi, Preasfinte. Dar crede-ne şi pe noi că nu putem ieşi din firea noastră. Una e Franţuzul, care se aprinde răpede, alta e Neamţul, care numai cînd îşi vede năluca, se iea după dînsa, şi alta e Grecul, care sare ca scînteia şi se stînge ca dînsa...

EPISCOPUL

Ce Grec, mă, ce Grec? Adecă şi eu sînt Grec. Dar al dracului să fiu, eu, episcop—dacă n'o fi avînd destui şi fără mine,—al dracului să fiu de-mi aduc aminte: Grec sînt ori ba. Eu sînt popă şi atîta... Popă de chilie, popă de episcopie, popă de slujbă, popă de petrecere, popă de viaţă, mă înţelegi tu?... Şi aş vrea să vă scutur pe toţi ca să înviaţi... Şi cine ştie? Cînd îţi porni, poate să-mi găsesc în vre-un sănducel vechiu pistoalele de cînd eram voinic ca tine, şi, cu tot măgarul lui Hristos blînd ca părintele Mitropolitului, eu mai ştiu merge călare....

TUDOR

Să mă întorc la vorba mea. Noi sîntem acuma Vlahi, înceţi, chibzuiţi, dar statornici. Poate că Preasfinţia Ta n'a mers încă pănă la fundul inimii acestui neam de proşti suferitori, de dîrvală. Şi eu mai sînt şi ţeran. Ţeran cu tot işlicul mieu, cu toată cartea grecească din casa fratelui Glogoveanu, cu toată învăţătura de legi şi drumul la Viena. Ţeran m'a născut maică-mea, şi am văzut pe tata cu mînile pe coarnele plugului, iar eu am mînat vitele în bătătură. Sînt răbduriu şi eu ca dînşii, şi mi s'a îngroşat pielea de cîte bice au căzut pe spinarea neamului mieu. Mi-e obrazul ars de multele lacrămi ce le-au plîns aceia cari nu s'au putut răzbuna. (Episcopul vrea să-l oprească.) Nu, părinte, lasă-mă. Eu vorbesc rar şi puţin. Am zăbala robului în gură, şi, cînd spun ceva, sînge se amestecă în vorbele mele. Cînd mă pornesc, trebuie să

merg până la capăt; altfel îmi rup limba în două şi-mi muşc buzele... Aşa sînt şi la faptă... Cu mine, să ştii nu rămîne nimeni în drum... Dar, ca să mă pornesc, îmi trebuie o siguranţă... Sfinţia Ta poţi începe slujba cînd vreai, noi nu putem tăia brazda până nu plouă de sus, ori până nu se desghiaţă pămîntul... Şi ori n'a plouat de mult, ori frigul ţine lutul înţelenit, că nu răzbim cu fierul.

EPISCOPUL

Frumos, frumos... Cu patos şi retoriceşte... Tu ai fi fost, Tudore, un predicator grozav... Ar fi plîns lumea pe urma ta, —şi femeile s'ar fi dat în vînt după căutătura ta cea fioroasă... Că, ştii, asta li place lor... Noi, ăştia, cu blagoslovenia, sîntem buni doar la mănăstirile de maice,—iarte-mă Dumnezeu ce prostii spun în ceasul acesta, către tine, care le auzi şi le uiţi...

TUDOR

(Zîmbind scurt.) Ce n'aude omul!

EPISCOPUL

Tocmai... Dar, cum zîmbeşti a rîde acuma, iaca să vezi că şi omul vesel ca mine merge până'n adîncul lucrurilor... Până la prinţipii, Tudore... La filosoficà şi la practicà... Înţeleg că tu nu vrei să te linciureşti, cum am zice, într'o revoluţie de pe urma căreia să-ţi pierzi capul sau să-ţi laşi ţara, iar toate să rămîie cum au fost...

TUDOR

Mîne, dacă vreau, ridic Olteni... Pandurii Cloşanilor şi moşnenii Gorjului. S'o strînge ceva şi din Vîlcea şi din bieţii plugari ai Jiiului-de-jos... Tîlhari ar fi, dar nu-mi trebuie... Cu ei nu fac ispravă, şi răspundere pentru dînşii nu ieau... Dar, vorba e, după ce i-am ridicat, i-am făcut oaste, am zvonit, ca la Sîrbi, Adunarea norodului...

EPISCOPUL

Şi te-ai făcut gospodar peste dînşii... Da, da, gospodar... Ori nu ţi se cade? Te văd călare, cu sabia de la Împăratul

la coapsă, cu pistoalele la coburi, cu ipingeaua blănită alb, domnește, cu işlicul de Voevod... Nu te apăra, drace, nu te apăra... Simt eu ce arde în inima ta... şi bine că arde! Cu oameni de ăştia se face ispravă, şi noi avem ce privi...

TUDOR

Fleacuri! Că mie de haine-mi arde şi de cai! Dar, vorba e, eu mă ridic, trezesc oamenii de la muncă şi de la nevoia lor... Îi bag în foc... Apoi vin Turcii... Şi atunci, atunci cînd se alege lucrul, eu cu cine stau? Asta e: cu cine stau? Cu căciula mea, cu holăta care nu ştie ce e războiul— războiul cu o Împărăţie,— cu cîţiva Greci nebuni, dăscălaşi şi spudei de şcoală, băieţi de prăvălie şi calfe la isnafuri, ori cu cîrja cea mare a Preasfinţiei Tale? Că războiul aşa-i... Suflet, suflet, dar trebuie şi ceva trup în care să se aprindă...

EPISCOPUL

Hai să vorbim atuncea... Tu cunoşti pe Pinis?

TUDOR

Consulul? Ce fac eu cu el?

EPISCOPUL

Cu el nu faci nimica decît slove pe hîrtie, că el, cum îl ştim: mititel şi supţirel, cusut în nădragi nemţeşti, alta nu poate. Dar pecetea Împărăţiei ruseşti pusă supt scrisul lui este ceva ori nu e?

TUDOR

Este.

EPISCOPUL

Apoi, dacă este, uite (deschide un saltar şi scoate o hîrtie). Pinis scrie lui Iordachi. Nu-i nevoie să te întreb dacă-l cunoşti bine pe Iordachi (se uită lung în ochii lui.)

TUDOR

(Scurt.) Îl cunosc.

EPISCOPUL

Parc'ai zis că-l cunoşti. Eram sigur. Acela-i un om. Ce zice e zis. Şi, dacă (apăsat) i-a zis cineva o vorbă, apoi vorbă trebuie să fie. La dînşii, la Arnăuţi, socoteala e scurtă.

TUDOR

Şi la alţii...

EPISCOPUL

Fireşte că şi la alţii. (privindu-l lung.) Parcă dacă n'ar fi şi alţii, cu cine s'ar înţelege...

TUDOR

Ce vrei să zici, Preasfinţite?

EPISCOPUL

Vreau să zic atîta: că Pinis, pricepi: Pinis, s'o fi înţeles cu dînsul. Că iată ce scrie: „Din porunca ştiutului Archi, stăpîn a toate, poruncitor şi de ascultare neşovăielnică, supt pedeapsă de moarte, al vostru, eşti înştiinţat că, la cea d'întăiu mişcare ce este să fie după întîmplarea ştiută, ai noştri vor trece hotarul şi nu vă veţi căi de ce aţi făcut...

TUDOR

Ai noştri, care?

EPISCOPUL

Ceteşte pe sabia ta şi te vei închina înnaintea stăpînului lor... Ruşii, Tudore, Ruşii. O jumătate de lume care s'ar prăbuşi peste putregaiul turcesc. Ce-ţi mai trebuie?

TUDOR

Arată pecetea... (o cercetează atent, îndelung.) E bună. Şi întîmplarea?

EPISCOPUL

Că doar o gîceşti şi tu. Mai are ţara un Domn?

TUDOR

Şuţu...

EPISCOPUL

Ce Şuţu, ce Şuţu! Dar crezi tu că mai judecă el în Divan, crezi tu că mai apucă el toporul cu mîna! S'a sfîrşit cu Şuţu, Tudore... Ţara e a cui o apucă...

TUDOR

Ştiu că era bolnav...

EPISCOPUL

S'a lecuit, s'a lecuit... Acuma î-i bine... Dar ce crezi tu că doctorii nu pricep politica... Ce, Hristarie e un prost? Nu înţelege el că, dacă este un nerod în drum, mai mult face drumul decît nerodul...

TUDOR

Nu cred; vrei să mă bagi în bucluc. De unde ştii?

EPISCOPUL

(bătînd din palme.) Să vie nepoata. (către Tudor.) Are să-ţi vorbească cineva care vine de la Curte. (Apare o femeie tînără.) Spune-i, Zamfiro, dumisale vorba noastră.

ZAMFIRA

Dar cine-i dumnealui?

EPISCOPUL

Asta mă priveşte pe mine. N'o să te măriţi cu dînsul... Că doar nu-i aşa de bătrîn... Spune-i.

ZAMFIRA

Ce să spun... Am venit acuma două ceasuri de la Curte... In odaia lui Vodă nu s'a făcut foc de două zile. Doamna şi fetele intră şi ies... Doctorul n'a călcat pe acolo... Doamna umblă să-l ucidă... Divan nu s'a ţinut... O ştafetă a plecat la Ţarigrad astă noapte... Ducea bani mulţi într'ascuns... Eu cred că Vodă a murit.

EPISCOPUL

Auzi... Şi nu-ţi ajunge... Uite şi dovada... Vină la fereastră (îl trage de mînecă) Vezi Curtea, că doar e aici, la o palmă

de loc... E frig rău, nu-i așa?... Dîmboviţa îngheaţă... Soarele e roşu ca sîngele... Numără coşurile... Unde-i odaia lui Vodă, ştii. Fumegă toate; cel de la dînsul nu... (Tudor face din cap că așa e.) Ehe. Tudorel, Tudorel, bate ceasul, bate ceasul... Ori eşti om, ori altfel să căutăm pe altul... Prodan, Macedonschi...

TUDOR

Niște tălhari... Îi ştiu de la Sîrbi... Săraca ţară pe mîna lor. Şi care-i omul de la noi să creadă într'înşii!

EPISCOPUL

(apropiindu-se.) În tine cred...

TUDOR

Că în cine vrei să creadă... Şi eu cred într'înşii...

EPISCOPUL

Atunci, tu pleci?

TUDOR

Mă duc...

EPISCOPUL

Te duci, te duci... Bani ai?

TUDOR

Găsesc. Doar banul ţerii e în mîna vameşilor.

EPISCOPUL

Ei da, așa-i banul ţerii, al norodului, al elefteriei, al desrobirii. Bravo, Tudore, așa te vreau... Dar cînd vei fi acolo, cînd îi vei chema, cînd s'or aduna pîlcuri, pîlcuri, din munţi, din fundul văilor, din margeni de codru, cînd le-or pune în fruntea lor, trebuie un semn. Îl ai? Un steag, un steag ca'n vremea veche...

TUDOR

Oaste să fie, Steagul se face...

EPISCOPUL

Așa e, așa e... Totul e omul, celelalte vin de la sine... Dar mare lucru e şi semnul... Ştii, în clipa asta se prind de

sulițe steagurile fenixului pentru oastea cealaltă, cea mare, care vine pe urmă... Și un steag ți se cade și ție... (se oprește) Și steagul acela îl am...

TUDOR

Ce steag? Vre-un prapur cu sfinți luat din vre-o biserică? Un steag care se duce la morți? Dar eu n'am murit încă...

EPISCOPUL

Prapurile ni trebue. Nu le dăm. Avem mulți de îngropat... N'o să-i încapă cimitirele... Or ajuta și cînii pentru păgîni... Căci așa o schimbare nu se face fără ca morții să se adune pe cîmpii, în curți, în cămări... Dar steagul acesta e nou-nouț, și ce frumos... (îl scoate dintr'un dulap.) Ia te uită...

TUDOR

(Se repede la el, se uită lung.)

Vulturul nostru cel vechiu... (mișcat.)

EPISCOPUL

Da, vulturul, nu corbul. Știi stihurile lui Iancu Văcărescu, la pravilă:

Și cînd acest corb sărman
Iar acvilă s'ar face
Și-or ce Romîn ar fi Roman,
Mare 'n războiu și pace...

Da, acvilă... Pasărea cea mare a Romii slăvite... a Romanilor voștri, cei cu suflet de libertate... Că, Elinii ca Elinii, dar ați fost, dar sînteți și voi oameni...

TUDOR

Și versuri la stemă... Cine le-a făcut?

EPISCOPUL

Ce știu eu! Le-a adus acum cîteva zileunul de la școală, într'o ladă închisă. Este acolo un om ciudat, venit din Ardeal, nu de mult. Tu nu calci pe acolo. Nici eu: noi, popii greci avem școala noastră, Panepistimiul lui Caragea. De ce mi l-au adus mie nu pot să știu... Se vede că sînt și eu de

aceia pe care nu-i înşeală gluma... Or fi ştiut că vii aici, că te aşteptăm la Mitoc, că ai fi omul zilei de astăzi... Tu iea-l, se vede că era pentru tine...

(Tudor îl sărută şi se înfăşură supt haină cu dînsul.)

TUDOR

Aşa se vede că pentru mine era. Ori cum din ceasul acesta pentru mine este.

EPISCOPUL

Şi, fiindcă pleci, nu te las pănă n'om bea un pahar din vinul acesta românesc, în care a trecut parcă sîngele ce s'a vărsat aici veac de veac pentru libertatea creştinilor şi fericirea tuturor oamenilor...

(Găteşte paharele. Bate din palme.)

Să vie psalţii, de o cîntare. (către Tudor.) Face bine la drum...

(Cîntăreţii vin. Cîntă o daschologie de Dosoftei: La apa Vavilonului.)

TUDOR

(Ascultă dus pe gînduri. Cînd se pomeneşte numele lui Dumnezeu face cruce. Apoi, ajuns către dînşii.) Intr'un ceas bun şi cu noroc! Acuma v'aş ruga de un cîntec de la noi.

PSALTUL

(Se desface, iea loc lîngă dînsul şi începe.)

Bate-i Doamne pe ciocoi,
Cum ne bat şi ei pe noi,
Mugur, Mugurel.

TUDOR

Mai zi-i. (Repetă. Tudor îi face un semn.) De unde eşti d-ta?

PSALTUL

De la Cloşani.

TUDOR

Cînd ai venit?

PSALTUL

Cu o zi înnainte de plecarea d-tale.

TUDOR

Oamenii sînt la locul lor?

PSALTUL

Sînt.

TUDOR

Bine. (Către episcop, plecînd capul.) Binecuvintează părinte.

EPISCOPUL

In numele Tatălui, al Fiului şi al sfîntului Duh.

ACTUL IV

Casa lui Golescu la Belvedere, în Bucureşti

SCENA I

Petrachi Poenaru, notarul lui Tudor, Un pandur (de pază.)

POENARU

Şi vă place aici în Bucureşti, Voicule!

PANDURUL

Să-ţi spun drept, calemgiule, nu prea. Nu răsufli... Şi n'ai pe ce-ţi răzima ochii... Şi apa asta cu cîte dau într'însa, o scursoare, domnule... Şi nici cum vorbesc oamenii nu-mi place... O dau pe greceşte, şi nouă nu ni plac Grecii! Că vezi de aia ne-am ridicat noi şi am venit aici, ca să nu mai fie.

POENARU

Numai Grecii!

PANDURUL

Greci, boieri, tot una... Tot ciocoi pun pe capul nostru... Tot bir, tot caznă, tot nevoie... Numai maica şarpelui ştie ce am pătimit noi de-am pornit cu Tudorel într'acoace, la un loc cu soare şi cu praf, de-ţi curge apa de supt căciulă şi se face pe obraz noroiu de să-l iai cu mîna... Acuma aşa ne-a spus Domnul că ne-am curăţit de aşa oameni, că n'or mai fi, şi-om putea să ni facem viaţa în pace, să ni odihnim bătrîneţele şi să aibă parte copiii de alt traiu.

POENARU

(şiret) Care Domn, Voicule?

PANDURUL

Care Domn! Parcă d-ta nu ştii... Domnul care este acuma,

pe care l'am pus noi peste boieri şi peste greci, Tudorel, — Domnul Tudor....

POENARU

Păi cînd l'au pus Domn, Voicule? Că eu n'am auzit să se fi făcut alegere, să-l fi dus la biserică, să-i fi făcut molitvă, să-i fi pus cunună, să-l fi purtat pe uliţă cu alaiu.

PANDURUL

Ce tot zici şi d-ta? Parcă unde ai fost? N'ai fost tot aici? De ales, l'am ales noi, l-a sfinţit Dumnezeu dragul şi i-am făcut un alaiu ca acela, cum n'o mai fi fost la alt Domn dela Negrul cel vechiu, din Mehedinţi, pănă aici, unde ne găsim acuma.. Şi, cînd a întrat, jupîne, ce frumuseţă! Parcă se desfundase Oltenia, erau cinci judeţe în păr, numai zăbune albe şi căciuli şi flinte, iatagane, coase, seceri, care cu ce-a putut, că aşa se cade cînd chemi la adunarea norodului un om ca dînsul... Şi el în frunte cu surguciu alb la işlic şi mantie pe umeri... Şi crunt, cum îl ştii... Un boier de zare n'ai fi văzut, nu ca acum, cînd ne iau în picioarele cailor dacă dau drumul la caleşte pe pod. Parcă ar fi domn de-al lor.... tot de-al lor, nu de-al nostru... Ştii că unii vream să fie şi cu lăutari, că avem destui de se ţin după noi, după cum e ţiganul. Da' el n'a vrut. Zicea că's vremi grele şi primejdii. Grele or fi că nu le-am grămădit noi, dar, cît despre primejdie, doar de aia sîntem aici... Că, de alta, de ce?

POENARU

M'am lămurit, Voicule. Acuma tu fă-ţi paza, că noi avem alta de lucru: gătim Divan.

PANDURUL

Să mă ierţi, dar Divan cu cine? Că pe noi cînd ne-a luat Tudorel, ni-a spus că s'au încheiat Divanurile şi venim la rînd noi, cu Adunarea... Şi acuma, va să zică iar... Că, întreb eu: Divan, da' cu cine?

POENARU

Zi, Voicule, cu dracul să-l ia... Că nici eu n'am alt răspuns să-ţi dau.

PANDURUL

Atunci am înțeles... Dar nu-i bine.. Zău nu-i bine, jupîne... Ai să vezi, d-ta... Toată oastea zice că nu-i bine. (ese.)

POENARU

Parcă eu zic altfel! Dar așa sînt lucrurile. Cine l'a băgat aici în tainița fiarelor, în culcușul vulpilor, în gura lupului... Au nu-și are fiecare loc molima lui și de cine se bagă acolo, se și prinde!... Decît București mai bine Boierești i-ar zice, că altă buruiană pe aice nu poate să crească și bradul de la munte dacă-l aduci și-l sădești, buruiană se face, de-o poți călca în picioare.

SCENA II

PANDURUL

Jupîne, a venit un boieraș grec, și zice că să-i dau drumul la Tudor... Eu nu-i dau drumul în ruptul capului, că ăștia-s ai dracului: nu știi la ce vine. Vezi d-ta de el: face să-l vadă Domnul ori ba... Cu așa lucruri bune nu cred să vie....

POENARU

Adă-l la mine, să văd eu ce ne-a căzut.
(Pandurul aduce pe Levendachi)

LEVENDACHI

Kalimera, kalimera. Bine ne-am văzut.

POENARU

Dar tu ce cauți aici, loghiotate?... Ți-ai isprăvit școala așa de grabă?

LEVENDACHI

Nici mai răpede, nici mai încet decît tine... Că ni-am dat samă amîndoi că nu-i vreme de învățătură... Ne cere patria... Strămoșii ne strigă din mormintele lor... Umbrele eroice se poartă pe cîmpia Maratonului... La Termopile barbarii se gătesc în zadar să apere trecătoarea lui Leonida... Generosul sînge se mișcă iar în vinele urmașilor cari caută

străbuna glorie... Să-l fi văzut pe Aristia acum două luni, în fruntea băieților, cîntînd imnul sfîntului nostru Rhigas... Priveliște care nu se poate uita o viață întreagă... Și deasupra tuturora steagul, steagul cu fenicul, ieșit din cenușă, viu, mîndru, zburînd cu aripile desfășurate... Poenarule, Poenarule, cum nu erai acolo... Cum nu ești acuma alături de noi (se apropie intim) Cine te-a băgat pe tine, pe tine fruntea clasei, în tabăra țeranilor? Ce, cu ei faci filosofie? Lor li grăești retoric cu frase sunătoare ca ale lui Demostene înnaintea Mărei? Pe dînșii vrei să sprijini elefteria, mîndra elefterie pentru toate popoarele Răsăritului? Că nu, zău, uită-te la dînșii, cît sînt de urîți... De charaghioși, Poienarule... Barbari creștini, de-a dreptul.

POENARU

(bate din palme, apare pandurul).

Uite, Voicule, dumnealui mă întreabă lucruri la care eu nu știu să răspund.

PANDURUL

Care lucruri?

POENARU

Zice bre, că voi sînteți urîți și că-i vine a și rîde....

PANDURUL

Rîsul fiecăruia este la voia lui.... Numai nebunii rîd fără voie, și dumnealui e om cu minte, dar urît am fost de cînd m'a făcut mama mea, că s'a uitat mult la un grec cînd mă avea, să iertați, în pîntece, pe mine. Da'nu pentru că-i era drag de grec, că tată-meu era om de să se poată amoreza și o domniță, ci numai de caraghios ce era grecul, știți d-voastră cum sînt ei!....

POENARU

Destul, Voicule, a fost numai de atîta.... (Pandurul ese).

LEVENDACHI

Măi, tu ești al dracului.... Adecă în pofida cui a spus el vorbele celea?

POENARU

Ştiu eu? Aş zice să-l întrebi. Dar mai bine mi-ai spune ce cauţi tu, căruia nu-ţi plac ţeranii, în tabăra lor?

LEVENDACHI

Aduc o scrisoare.

POENARU

O scrisoare? Tu eşti, va să zică, diplomat în lege! Şi dela cine?

LEVENDACHI

Nouă nu ni se spune nici ce cuprinde scrisoarea, nici măcar cine o iscăleşte. Că doar nu e obor....

POENARU

E cafenea subţire....

LEVENDACHI

Tot e mai bine. Fiindcă lucrurile adînci se fac cu socoteală. Şi noi facem lucruri adînci...

POENARU

Noi stăm să ne batem....

LEVENDACHI

Cu turcii... Faceţi bine... Şi noi o să ne batem, dar mai tîrziu. Oastea nu e gata, afară de a voastră care e gata dar nu vine cu noi. (grăbit) De ce nu veniţi cu noi, frate?

POENARU

N'am spus nici că venim, nici că nu venim... Să vă vedem întăiu oastea: cum e. Ne potrivim? Nu ne potrivim?

LEVENDACHI

Voi să vă potriviţi după noi? Dar pentru aceea l'aţi putea lăsa pe slugerul. (Poenaru se mişcă) Nu, nu, că nu-l vorbesc de rău.... L'am văzut, om voinic, frumos şi ai zice că se bate bine... Dar nu ştie să vorbească cu lumea... Asta'i! Să vezi, Beizadeaua general rus deprins cu disciplina, o mînă a pier-

dut'o în lupta cu Napoleon. Dar mai presus de toate e sîngele grecesc subţire.... Ce faţă, ce mişcare, ce purtări! Vrednic este de Împărat, Poienarule, vrednic....

POENARU

Îl ştiu pe Ipsilanti, feciorul Văcărească.

LEVENDACHI

Ce Văcărească.... Neamul tatălui. Viţă de Asia, nobilă, mîndră .. Secretarul lui spune că are sînge împărătesc.... Unde mai găseşti altul? Şi fraţii, fraţii lui, tot aşa.... Ce flăcăi!

POENARU

I-om vedea la treabă. Deodată mergi de te primbli prin Bucureşti.... Du-te de vezi pe Sava închis la Mitropolie, cercetează şcoala, care e închisă. Căci Tudor n'are vreme de nimic, face Divan....

LEVENDACHI

Cu boierii!

POENARU

Sigur că cu boierii... Da'cu cine vreai? Cu unul ca tine?...

LEVENDACHI

Dar boierii sînt cu noi.... Poi să-ţi arăt...

POENARU

Nu arăta. Poate că'i degeaba. Şi, oricum, noi nu schimbăm nimic.

LEVENDACHI

Atunci, spre seară?

POENARU

Da, spre seară. Până atunci se mîntue Sfatul. (se aude Tudor strigând: Petre.) Îndată întră divanul.

SCENA III

Tudor, Brîncoveanu, Golescu, Rasti, Filipescu-Vulpe, alți boieri, Poenaru.

FILIPESCU-VULPE

Lucrurile grăbesc. Turcii ar fi pe margenea Dunării. Cei dela Rusciuc au trecut apa. Silistrenii se gătesc cu pașa. Nu încape zăbavă. Să începem Sfatul. Binele țerii atîrnă dela hotărîrea noastră. Fiecare să-și ia răspunderea pe sufletul lui. Tovărășie de asta nu se încape. Fiecare stă singur înnaintea lui D-zeu. Și numele fiecăruia stă osebit în tablele istoriei...

TUDOR

Vă rog, poftiți, boieri D-v.

RASTI

Poftește d-ta, cum să-ți zic: comandirule. Fiind-că în puterea d-tale și a oștii d-tale sîntem cu toții. Viața noastră în mînile d-tale stă. De aceea noi vorbim ce-om vorbi, dar să se știe bine că nu noi ne-am adunat de voia noastră, că n'avem nimica de cerut nimănuia, că am fost mulțămiți cu ce ni s'a dat pănă acuma și că împotriva revoluției nu stăm — dacă D-zeu o îngăduie — dar că n'am făcut'o. Sîntem niște bieți boieri dintr'o țară robită. Turcii de o parte, beizadeaua de alta. Aice, dumnealui. Noi să ascultăm și, cînd s'o lămuri ceva, să ni se dea înscris la mînă de unde vine...

TUDOR

Înscris vă dau cît vreți. Eu nu mă ascund. Dar vreau să știți că aici nu e silă. V'am chemat ca să vă știu sfatul. Aici nu e răspundere în înțelesul dumisale, fiindcă răspunderea nu e a cui zice, ci a cui face, și singurul — o știți bine,— sînt eu.

BRÎNCOVEANU

Eu cred — și ca mai bătrîn încep sfatul, precum și ca unul care am avut doi Domni drepți din neamul meu, și unul cu feciorii lui a sîngerat pentru lege, eu cred că nici o vreme

nu-şi poate lămuri ale sale decît prin alăturare cu altele, prin paradigmata. Ştiut este însă că locurile acestea nu se pot împotrivi... Le biruie cine vine din jos... Aşa a fost totdeauna dela Decebal Craiul Dacilor pe care l'a răpus Traian până la Domnii cei dintăiu ai noştri cari n'au putut să ţie piept Turcilor.

TUDOR

Dar Ruşii?

BRÎNCOVEANU

Ruşii? Dar unde ţi's Ruşii, slugere? Stăteam să primim acuma pe Impăratul rosienesc. Parcă era să se îndeplinească făgăduelile făcute de Ecaterina părinţilor noştri. Şi iată, d-ta eşti aici, beizadeaua la Tîrgovişte, Turcii la Rusciuc, la Silistra, la Vidin, şi nici picior de ostaş împărătesc... Nici zvon de venirea lor. Este o înşelăciune, o mare înşelăciune la mijloc. Pinis a fugit cu pribegii, ţara e în risipă. Ce ne facem? Că oare ai d-tale pot să ne apere? Vezi d-ta un lucru ca ăsta?

TUDOR

N'am venit să răspund, ci să întreb. Nimeni dintre Dv. nu ştie ce este oastea şi ce suflet i se cere ca să biruiască. Ale mele lăsa-ţi-mi-le mie... Cu ţeranii ăştia s'a ţinut ţara, ori de-aţi fost buni ori de-aţi fost răi.

BRÎNCOVEANU

Ori de am fost proşti şi am crezut. Ori de-om crede şi acuma? Dar bine, d-ta, puternic cum eşti, dar care ieşti un boier ca noi, oricare ni-ar fi rangul...

TUDOR

Pe-al meu îl ştiu, pe-al celorlalţi mi-l aduc aminte. Nu mi se poate cere mai mult.

BRÎNCOVEANU

D-ta nu vezi că naţia asta nu mişcă? I-ai strîns eri, îi vei pierde mîni. Dar cu ăştia nu batem pe Paşa dela Silistra.

TUDOR

D-ta, nu. Şi nici eu cu oameni ca d-ta, Bane.

BRÎNCOVEANU

Dacă e vorba să aud unele ca acestea, de ce m'ai chemat? Îngăduie-mi să plec, chiar dacă m'ar aştepta afară pandurii d-tale, cărora li miroase rău boierul.

TUDOR

Pandurii miei fac ce li spun eu, şi atîta.

UN BOIER

Cît o mai ţinea şi aceia...

TUDOR

Ţine şi dacă îţi zădări D-v. Ţeranul are credinţă.

GOLESCU

Să mi se îngăduie să vorbesc şi eu. Întăiu d-tale, Bane, ţi-oi spune, şi apăsat, cum mă ştii că vorbesc, că nu sufăr să mi se batjocurească neamul.

BRÎNCOVEANU

Al dumitale e?

GOLESCU

Şi al oricui ştie să'i păzească cuvenita cinste. Al celorlalţi nu, chiar de-ar fi dat, nu doi Domni, ci douăzeci. Am eu credinţă că lucruri mari or să se facă printr'însul; aşa de mari că v'aţi minună cu toţii, dacă ar fi graiu de prooroc să vi le spuie cu deamănuntul. L'am înjosit cum l'am sărăcit, l'am ţinut în întuneric şi neştiinţă a toate, noi: noi toţi. Am greşit, am greşit greu, şi noi şi părinţii noştri, şi cîţi au mai fost aice cu putere asupra lor. Dar adevărul acesta este şi aici Banul are toată dreptatea. Ruşii n'au venit, Grecii au scopurile lor, care nu sînt ale noastre..

RASTI

De unde ştii d-ta? Nu's tot creştini? Nu vreau binele

ortodoxiei? N'am trăit la olaltă atîta vreme? Nu e Vlahul din ranguri asemenea cu Elinul?

GOLESCU

D-ta o poţi crede, fiindcă aşa-ţi place. Eu nu, şi nici ceilalţi fraţi boieri. Şi mă întorc iarăşi la cuvînt. Aş vrea să ne batem, dacă am putea şi am război la capăt bun, dorit de noi toţi de o potrivă. Da, de o potrivă, Comandire. Dar nu se poate.

TUDOR

Şi, dacă aş crede şi eu aşa, ce să fac?

GOLESCU

Vorbesc eu acum. Ce să faci? D-zeu să te lumineze! Eu iată ce zic: Dă-te d-ta puţintel la o parte. Dă-te la munte, dă-te peste Olt, dar noi vom încerca; ne vom ruga, vom cădea în genunche... Nu te sminteşti d-ta, ci noi... Din păcate sîntem deprinşi... Şi, dacă tot n'om scoate-o la capăt, vii d-ta din sus şi-i face ce vrei. Arzul îl şi am. Iată-l. (ceteşte.) Prea Înălţatule şi milostivule Paşă, Efendi al Giurgiului. Rîvna, credinţa şi supunerea noastră şi a strămoşilor noştri către proputernica, milostiva şi a noastră hrănitoare Împărăţie, au fost, este şi va fi în toată vremea cunoscută şi mărturisită. Dar, fiindcă acum s'a ivit mulţime de norod, într'atît pătimaş de jafurile şi nedreptăţile ce au cercat, încît au ajuns la cea din urmă deznădăjduire, şi voieşte a-şi arăta plîngerile şi tînguirile sale preaputernicei Împărăţii, şi a-şi dobîndi milă şi dreptate dela milostivirea Împărăţiei, prin mijlocirea Înălţimei Tale, ce ai arătat către ţară într'aceste răzvrătiri, ne rugăm cu umilinţă să te milostiveşti, de a ni se trimite fără zăbavă un Efendi din cei mai de aproape credincioşi şi supuşi ai Înălţimii Tale, carele să ştie ori greceşte ori româneşte, de va fi prin putinţă, iar de nu, să ştie şi numai turceşte, spre a da ascultare plîngerilor şi dreptăţilor, ce cere acest ticălos şi năpăstuit norod, credincios şi supus prea puternicei Împărăţii, care plîngere ascultîndu-se de către acel Efendi să facă tacrir către Înălţimea Ta, ca Înălţimea Ta, să

mijlocească cu milostivire către preaputernica Împărăţie pentru el.

POENARU

(intră.) Consulul Udriţchi se cere a întra, şi chiar acum.

TUDOR

(către boieri.) D-voastră credeţi că trebuie să între?

BRÎNCOVEANU

Eu, care sînt prinţip de Imperiu şi am moşiile mele la dînşii, la Austrieci, stărui să-l ascultăm. Mi-a fost prieten totdeauna. Numai lucruri bune ni poate aduce.

UDRIŢCHI

Mă închin d-voastră, boieri. Cui îi vorbesc?

GLASURI

Slugerului Tudor, d-lui ne-a chemat. Al d-sale e sfatul.

UDRIŢCHI

Atunci d-tale-ţi voi da, în fiinţa dumnealor, a tuturora, sfatul din inima curată şi prietenoasă pentru poporul d-voastră, să nu vă lăsaţi ispitiţi la luptă cu Înnalta Poartă. Nu veţi fi ajutaţi de nimeni. Oastea grecească e numai o ceată de jefuitori. Despre Ruşi să fiţi siguri că nu vă vor ajuta. Iar, după cît pot judeca eu, căci din Viena n'am nici un fel de instrucţii, Împărăţia noastră e de partea Sultanului, fiindcă al Înălţimei sale este dreptul. Împăratul rusesc el însuşi a şters pe Ipsilanti dintre generalii săi, şi tot aşa, îmi pare rău că ţi-o spun, pe d-ta Slugere.

TUDOR

(hotărît.) O ştiu, dar—ţi-o spun şi dumitale,—nu mă aflu aici din porunca nimănui, ci în ţara mea, cu sabia mea.

UDRIŢCHI

Te-aş ruga, pentru dumneata însuţi şi pentru ţară să nu scoţi sabia aceasta. Nu e vremea, faci un mare păcat. Ţi-am spus: faţă de ţară.

GOLESCU

Mai presus de noi înşine, mai presus de tagma din care facem parte, mai presus de orice legătură, de orice datorie, este ea: ţara. Ai inimă şi simţi. Ai minte mare, Slugere, şi poţi înţelege.

UDRIŢCHI

Altfel eu n'am nici o însărcinare dela mai marii miei. Vorbesc numai ca un prietin vechiu şi voitor de bine. Trage-ţi la munte ostaşii, şi la nevoie pasurile noastre se vor deschide ca să primim nişte creştini nenorociţi.

TUDOR

Dar eu nu sînt nenorocit, şi fugar să fiu nu vreau. Fie ori cine, eu nu!

UDRIŢCHI

N'am ce spune mai mult şi îmi daţi voie să plec. (se duce.)

SCENA III

Aceiaşi, fără Udriţchi

TUDOR

Intre atîţia boeri mari şi nu este unul care să mă îndemne la luptă pentru cinste?

GOLESCU

In numele tuturora îţi spun că la o luptă pentru nimicirea ei, cu peirea boierilor şi robia săracilor, nu. Noi ne vom îndrepta la Poartă cu această rugăminte a noastră. Să ne ducem, boieri, şi rostul nostru s'a sfîrşit. (strecurîndu-se pe lîngă Tudor, care-i priveşte despreţuitor, se duc.)

TUDOR (singur)

(Bate din palme). Petre!

SCENA IV

Tudor, Poenaru

(apare Poenaru).

TUDOR

Petre dragă, a venit ceas greu asupra mea.

POENARU

Boierii te lasă, stăpîne, Doamne.

TUDOR

Nu-mi zi Domn. Pe cine domnesc eu, cînd nimeni nu mă ascultă!

POENARU

Să te asculte: la ce?

TUDOR

În luptă pentru ispăşirea păcatelor noastre.

POENARU

Greu lucru... Ai întrebat pe ostaşi?

TUDOR

Da, da, pe ostaşi. În ei mă încred... Să vie unul dintre ai noştri... Ai noştri cu adevărat.., Romîn, ţeran,— nu gospodari... Să vie Ghiţă Cuţuiu.

SCENA V

Aceiaşi, Ghiţă Cuţuiu

TUDOR

(Singur.) Şi, dacă nici ăştia nu vor, ce pot să fac, Doamne sfinte? În ce ruşine mă cufund? *(Cuţui apare.)* Ghiţă, ţie ţi-i să te baţi?

CUŢUIU

Cu cine vrei, căpitane?

TUDOR

Să zicem cu Turcii!

CUȚUIU

Și cu Turcii... Ce mi-s mie Turcii? Ce-ți sînt ție? Nu ne-am mai bătut? Și cum? Pe vremea Rușilor.

TUDOR

Acum, Rușii nu mai sînt.

CUȚUIU

Dar inima noastră n'au luat-o cu dînșii?

TUDOR

Dar dacă nu vor boierii? Și nu vor. Nu vreau nici unul. Nici Brîncoveanu, nici Golescu. Mă lasă singur și se duc.

CUȚUIU

Ce-ai căutat dumneata la dînșii?

TUDOR

Se duc. S'au înțeles cu Udrițchi. Și cu dracul s'au înțeles. Scriu acuma la Turci. Se roagă de iertare. Trec pe lîngă mine ca pe lîngă un mort.

CUȚUIU

(apăsat) Ce-ai căutat dumneata la dînșii?

TUDOR

Oastea sta gata să-i taie, să-i taie pe toți... Și pe cel mai blînd... fără osebire. Zi și noapte mi-i cerea... Li se usucă limba de setea averilor strînse tot dela săraci. Eu am zis: nu, și casele lor stau necălcate, averile lor întregi, un ban n'au dat pentru mine, pentru noi. I-am chemat la sfat, m'am închinat la dînșii. Mi i-am făcut stăpîni... Și acum....

CUȚUIU

(și mai apăsat.) Ce-ai căutat dumneata la dînșii?

TUDOR

Ah! sufletul mieu mi l'au luat ăștia... Am venit cu sufletul

întreg şi mi l'au fărîmat vezi tu, cum fărîm eu paharul ăsta. (ia paharul şi-l sparge.) Eu nu mai sînt om întreg cum am intrat... O parte din mine a rămas zdrobită de dînşii... Şi, vezi, ce e mai straşnic, e că nu-i pot urî, căci poate au dreptate... Poate au dreptate (îşi lasă capul în mîni.)

CUŢUIU

(atent.) Dar ce ţi-au spus grangurii?

TUDOR

Mi-au spus ce simţeam în mine, ce simt şi acum, şi ce mă covîrşeşte... Că peste noi toţi, peste lupta care am început-o —mă ştie Dumnezeu cu cîtă greutate şi cu ce simţ de răspundere,—peste viaţa mea şi-a ta şi-a tuturora, peste dreptatea ţerănimii acesteia pentru care ne-am ridicat, este—ţara. Şi, vezi tu, cînd mi-a spus-o boierul acela bătrîn, cu carte multă şi minte isteaţă, parcă mi-a dat cu sabia peste mînă şi mîna mi s'a făcut ca plumbul.

CUŢUIU

(aprins.) Tudore, Tudore, ce-ai căutat aici? Cine te-a vîrît, cine ne-a vîrît, în iadul acesta de unelţiri, în cuptorul acesta viu de patimă şi ură? Drumul tău nu era pe aici. S'o fi luat în largul ţerii, pe drum slobod, printre sate albe, din om bun în om bun, dela un suflet curat la alt suflet curat, dela o vorbă bună la altă vorbă bună... Unde te-ai băgat, Tudore? Şi acuma, după ce te-au înveninat ăştia, ce vrei să faci? Să te opreşti în cale? De frica unei adunături de păgîni în stufişurile Dunării să te dai înapoi? Să laşi oraşul acesta care te-a primit odată ca Domn, în sama cine ştie cărui Grec venit deasupra sacilor cu bani din Ţarigradul tuturor vînzărilor? Să dovedeşti înnaintea lumii că neamul acesta este un neam de nimica, gata să se oprească înnaintea celei dintăi piedici puse dreptăţii sale? Dar, să mă ierţi, cel din urmă dintre ostaşii tăi ar avea dreptul să-ţi iasă înnainte, cu puşca în mînă şi să te întrebe: pentruce m'ai scos din casa mea, dintre copiii mei şi m'ai pus pe drumuri ca să isprăvesc de rîsul şi batjocura oamenilor?

TUDOR

Şi tu ai vrea să ies înnaintea Turcilor, aşa părăsit cum sînt?

CUŢUIU

De noi nu eşti părăsit decît atunci cînd singur tu te vei părăsi, cum ai de gînd acuma.

TUDOR

(urmînd.) Bine, bine, pe voi vă ştiu. Aş merge peste dînşii... I-aş bate, m'ar bate.. Poate că m'ar bate... Căci noi sîntem o mînă de oameni, iar ei o Împărăţie. Şi tu ştii ce e mîna Turcului, cînd bagă sabia în ţara creştină care s'a ridicat împotriva lui... Cum răspund lui Dumnezeu pentru ţara asta?... Că noi asupra Grecilor am pornit, şi, dracul, cu ajutorul bărboşilor ăstora, mi-a scos înnainte Turcimea....

CUŢUIU

Cu cine am pronit la luptă să isprăvim... Să-i trecem prin sabie... Să scăpăm odată sărăcimea de cine se hrăneşte din măduva ei... Să aşezăm poporul în drepturile lui... Pe urmă vie cine-o veni, facă tot ce-i place, răstoarne-ne şi pe noi peste cei pe cari i-am fi pedepsit de să se facă movila leşurilor pănă în cerul sfîntului... Că tot o să murim odată... Dar să ştim măcar că am stîrpit din rădăcină buruiana de care se înnăbuşa grîul curat al neamului.

TUDOR

Fiecare cu sufletul lui... Al mieu nu mă îngăduie... Pănă unde m'a lăsat am mers... Mai departe nu... Fie ce-o fi, eu maica mea n'o dau la Turci... Scape Grecii, scape boierii, risipească-se dreptatea, nu'mi las ţara în mînile Turcilor. Nu-mi vorbi nimic. Eu, am poruncile mele la care mă'nchin. Nu dela voi a venit îndemnul să plec; îndemnul să merg peste trupul ţerii nu-l pot primi de la voi. Să se tragă oastea în spre munţi, acuma chiar. Cine vrea, iar cine nu....

CUŢUIU

Pe mine să nu mă ameninţi, că mă ştii cine sînt, şi ştii că dacă o ţii una, eu merg. Dar tu din ceasul acesta te-ai îmbrăcat în cămaşa morţii.

ACTUL V

Tabără de lîngă Găieşti. Spre ziuă.

SCENA I

Înnaintea cortului lui Tudor

Dragu, Miu, Panduri

DRAGU

Şi, zi, noi nu mai mergem de-acuma?

MIU

Păi cum să mergem, dacă Tudor nu vrea?

DRAGU

Dar ce vrea atuncea? Să stăm aici cîtu-i ziua de mare şi să numărăm muştele ce bîzîie pe sus, cînd acasă mi se scutură grîul pe cîmp, că n'ajung femeile să-l adune?

MIU

O fi avînd el gîndul lui, că nu-i fi tu cu mai multă minte ca dînsul, că d'aia am zis noi Domn şi Domn l-am şi făcut.

DRAGU

Dacă e Domn, de ce şi-a lăsat cetatea de scaun în mîna Turcilor? De ce a părăsit atîta ţară pe mîna lor?

MIU

Ca să nu se prăpădească şi cealaltă, că, aşa cum ni-au pus gînd păgînii, se topia toată de-avalma.

DRAGU

Şi, vezi, acuma cum ni pierdem zilele de-a surda pe aici, măcar să avem hrana noastră, de la ăştia cari prea hu-

zuresc în faţa noastră... Avere de haram grămădită de la bunic la părinte, de la părinte la fiu... Nu-i păcat de Dumnezeu să se resfeţe aşa, în ciuda voinicilor noştri? Dar- numai să te afle că te-ai atins de ceva, şi să vezi apoi ce paţi... Uite colo, lîngă focul cel mare.

MIU

Un om spînzură de crăci... Dar tot nu te-ai deprins cu de-ai de astea?

DRAGU

Cum să mă deprind, măi frate-mieu, cînd cei ce se spînzură nu sînt niscaiva păgîni de cari n'are de ce să-ţi fie milă, ci fraţiori de-ai noştri, băieţi tineri şi frumoşi, de să te tot uiţi la dînşii? Şi iacă, pentru o nimica toată, cum se face la orice oaste — că am mai apucat eu răzmeriţe şi războaie— l'au şi ridicat de funie... Ăsta e flăcăul cel frumos, bălan, care s'a abătut la coşarele ciocoiului....

MIU

Cel cu pletele ca de aur, de ne miram ce mîndre erau.

DRAGU

Taman acela... Şi avea dreptate... Dece să stea el flămînd cu atîta bogăţie la nasul lui? I-a dat brînci inima şi... Apoi uită-te ce s'a făcut acuma din tinereţele lui... Nespovedit, necuminecat, fără maică-sa care l-a născut, lîngă dînsul... Judecă şi dumneata că eşti om...

MIU

(pe gînduri)

De ăsta adevărat că e păcat mare.

DRAGU

(iute) De ăsta şi de alţii... Nu-i zi să nu-i dumice aşa... O să rămîie de la o vreme singur singurel.. Ştii ce are supt pat, unde se lasă scoarţa pănă la pămînt?... Tot cîte un ostaş proaspăt tăiat... Numai ce face un semn Sîrbului, calăului, şi

s'a sfîrşit cu o viaţă. Nici Domnii străini nu canoniau aşa norodul nevinovat...

MIU

Ia vezi să n'ajungi şi dumneata unde au ajuns alţii... Că ar fi avînd, se spune, iscoade de-i spun toate..- Nu-i lucru să-i rămîie ascuns... Straşnic om: e de-ai noştri şi par'că n'ar fi de-ai noştri... În ce l'o fi scăldat maică-sa, că zice că glonţul de el nu se prinde...

DRAGU

Eu n'am văzut om care să nu-şi plătească odată şi odată păcatele lui... Şi eu i-aş spune-o şi lui în faţă că n'am ce căuta aici, că e mai bine ca lordachi să ne ducă unde o şti el...

MIU

La Greci?

DRAGU

(insinuind) Ei, la Greci! Vorba e, îţi plăteşte Grecul? Te lasă Grecul slobod să-ţi cauţi şi tu o ţirică de mîncare mai bună? Asta e! Dar nu tot chin şi chin, post şi post, moarte şi moarte... Eu îţi spun drept, îl las... Merg la el şi-i spun cum te văd şi te aud şi ştiu că Miu te chiamă, că-l las... Apoi facă el ce-o vrea...

SCENA II

(Uşa cortului se desface. Apare Tudor... Cei doi se dau grăbiţi în lături, ca înnaintea unei năluci. Tudor merge îngîndurat spre partea lor).

TUDOR

(singur) Că nu se mai sfîrşeşte noaptea asta... Ce grea a fost!... Parcă toţi morţii ăştia m'ar fi apăsat pe piept... Şi ce sînt eu vinovat că nu ascultă, că jăfuiesc, că-mi fac oastea de ruşine, că ajung vrednici de osînda cea de pe urmă... Trebuie să se sfîrşească odată... (dă cu ochii de trupul cel spînzurat). Străjer! De ce l'aţi pus drept înnaintea mea pe ăla cu pletele

de femeie plăviță? Aici v'am spus să-l spînzurați? Duceți-l de aici unde și-a făcut fapta în livada ciocoiului! Am eu destule griji și fără socoteala păcătoșilor acestora de care mă tot împiedec... Să vie cineva din popi aicea la mine.

(Ostașii aduc un călugăr).

SCENA III

Tudor, Schimnicul

TUDOR

A, schimnicul de la Dîmbovicioara. (către călugăr.) Șezi, părinte. Să-mi spui un lucru. Crezi sfinția ta în visuri?

SCHIMNICUL

Unele sînt de la Dumnezeu, altele de la dracul.

TUDOR

Dar eu de unde să știu cine le trimete?

SCHIMNICUL

Cele de la Dumnezeu te îndeamnă, ori te pedepsesc; cele dela dracul te ispitesc.

TUDOR

Apoi de la Dumnezeu trebuie să-mi fi fost, că uite ce am visat. Se făcea că era aice maică-mea, Dumnezeu s'o ierte, și se uita la mine lung, parcă mă chema la dînsa, ca pe vremuri. Că ei nu-i plăcea să vorbească: spunea toate din ochi. Și iacă un balaur mare negru că venia către mine. Iar jurîmprejurul mieu stăteau tot făpturi nevinovate care de spaimă se dădeau înnapoi și strigau. M'am gîndit să mă dau și eu înlături, dar dihania ar fi dat între lumea aceia multă, speriată; și-mi era frică și de maica. Atunci i-am ieșit înnainte, dar, pănă să-i ajung în față, m'am și simțit cuprins și strîns. Dar strîns așa că și acuma numai gîndindu-mă mi se curmă răsuflarea.

SCHIMNICUL

(încet) Dumneata căpitane, ai într'acestea o înștiințare...

Ți-a trimes Dumnezeu o solie... Ține-te de dînsa... E greu să te faci jertfă pentru alții, dar, cînd este porunca de sus așa, trebuie s'o faci... Eu nu știu nici ce vrei cu oastea dumitale, nici pe cine vrei să aperi, nici cine-ți poartă dușmănie... Dar sînt lucruri care nu se pot înlătura... Dumneata ține-te cu sufletul curat, că nu știi cînd vine ceasul Domnului pe care eu îl aștept cu atîta rîvnă să mă izbăvească și nu vine, iar altora mai tineri li sosește peste așteptare.

TUDOR

Eu, părinte, mă simt drept înnaintea lui Dumnezeu...

SCHIMNICUL

Dar morțile cumplite ce faci, de oameni necuminecați, neîmpărtășiți, acelea ce sînt?

TUDOR

(se ridică) Sînt datoria mea pentru cruțarea acestei țeri...

SCHIMNICUL

Să le faci cu măsură, căpitane, că omul e supus greșelilor și pedeapsa cea mare vine dela Dumnezeu, care nu te cere pe dumneata pedepsitor în locul lui. Ține minte vorba mea... Se face ziuă... Dă-mi drumul la ale mele.

TUDOR

(impăcat) Du-te cu Dumnezeu, și roagă-te de iertare pentru mine.

SCHIMNICUL

Dumnezeu să te ierte, fiule, și nu mai greși. (iese.)

SCENA III

Tudor, Străjerul

TUDOR

Străjer! (străjerul intră îngrozit) Oastea să plece înspre Olt... (în sine) Mi-e dor de casă... Mă trage inima la locurile mele. Parcă mă cere pămîntul... Chiamă căpitanii...

STRĂJERUL

Tabăra e goală, Doamne...

TUDOR

(uimit.) Cine a poruncit?

STRĂJERUL

Dracul din ei a poruncit... Că de un ceas nu fac alta decît se dau în lături şi cîrtesc... zice că-i omori, şi ei vreau să trăiască... Îi flămînzeşti, şi ei vreau să mănînce.. Iartă-mă ce spun, că aşa e... Se goleşte tabăra...

TUDOR

Las' că-i învăţ eu... Chiamă pe Sîrb... Are crîngul atîtea crăci cîte spînzurători trebuie... Şi unde se duc? Se împrăştie?

STRĂJERUL

Nu, se duc la Greci... Cu Prodan, cu Machedonschi, cu toţi... Şi Iordachi...

TUDOR

Iordachi?

STRĂJERUL

Dumnealui Iordachi e aici, cu zece călăreţi lîngă dînsul.

TUDOR

(liniştit de odată.) Am înţeles, să vie.

SCENA IV

Tudor.

TUDOR (singur.)

Să vie! De ce n'ar veni? Fiecare om îşi are ceasul lui la datoria lui pentru care răspunde înnaintea lui Dumnezeu. Ceasul mieu l-am avut; acuma e ceasul lui. (se aud trecînd ostaşii chiuind: La jaf, la jaf. Uite ciocoiul; pe el mă! E foc. Maica Sfîntului Ilie.) (Tudor tresare) Ce înseamnă asta? Jaf supt porunca mea?

Jaf pe obrazul mieu? Sărăcire ţerii pentru plăcerea desfrînată a clipei? Las'că vă arăt eu vouă... Asta-i oaste şi eu nu sînt gazdă de tîlhari (Strigă) Străjeri! [nu răspunde nimeni] Aşa-i. M'am crezut viu, eu cel mort; cel ucis de ai mei pe la spate, mişeleşte, pe bani. Iudo!

SCENA V

Iordachi, Tudor.

IORDACHI

Am venit.

TUDOR

Ai venit... Dumneata eşti cu simbrie... Ai stăpîn şi vii în numele lui...

IORDACHI

Da, am stăpîn şi-l slujesc pănă la moarte. Aşa sîntem noi.

TUDOR

Dar dacă stăpînul e nebun? Dacă strică o ţară? Dacă primejduieşte un neam? Dacă tulbură liniştea oamenilor săraci? Dacă în numele libertăţii aduce robia cea mai rea, robia răscoalei oarbe?

IORDACHI

Beizadeaua nu e dintre aceia. El vine de sus şi hotărîrea pe care o aduci nu e a lui...

TUDOR

Da, da, e a cui n'a venit şi nu va veni... A cui ne bagă în foc ca să-şi încălzească mînile la jăratecul nenorocirii noastre. Eu nu merg cu Ipsilanti.

IORDACHI

Nu cu Ipsilanti: cu cineva mai tare decît dînsul...

TUDOR

(hotărît.) Mai tare aici în țara noastră?

IORDACHI

Mai tare în sufletul tău însuți...

TUDOR

În sufletul mieu însuși? Și ce poate fi de cît (se oprește) pămîntul?

IORDACHI

(scurt.) Da.

TUDOR

(aprins) Jurămîntul față de o închipuire... De închipuirea mea care m'a înșelat. De minciuna ta, care m'a rătăcit. Căci unde vezi o fărîmă de adevăr din născocirile ce mi le purtai înnaintea ochilor? Unde-s oștile Împăratului? Unde-i mișcarea creștinilor? Unde-i sprijinul Europei celei iubitoare de oameni? Unde? Ce mi-ați dat, privește. (dă în lături faldurii cortului, o lumină roșie pătrunde.) Acolo e lagărul vostru care petrece, acolo e țara mea care arde. (tare.) Țara mea... Tu n'ai țară de și ești neamul mieu... S'o fi avut, n'ai fi lăsat-o. N'ai fi luat lumea în piept, azi sluga unuia, mîni a altuia. O țara! Țara are pămînt bun de hrană, ceruri care varsă bielșug peste brazde, căsuțe de statornicie unde închid ochii aceia cari tot acolo și i-au deschis, are candele nestînse la morminte vechi, țara are ce n'aveți voi, are Domnul ei: și, odată ce am fost, prin voia celor săraci, Domnul durerii și nădejdilor, n'am în suflet alt jurămînt decît acela de a muri pentru țară, după ce pentru dînsa am trăit.

IORDACHI

Dar poate că vremea n'a trecut... Stăpînii sînt miloși... Tu ești un om tare... Te iubesc ai tăi...

TUDOR

Aceia pe care i-ai cumpărat...

IORDACHI

Si ei, cînd şi-or veni în minţi. Tudore, de ce nu vii cu noi?

TUDOR

Cu voi? Pe un singur drum fiindcă-mi sînt închise celelalte. La moarte, şi iute. Voia lui Dumnezeu s'a isprăvit cu mine; cu neamul mieu însă ea începe de acuma.

CORTINA.